

Naslov članka/Article:

VSESLOVENSKI KMEČKI UPOR 1515: ZBOROVANJE V KONJICAH – DELO Z ZGODOVINSKIMI VIRI

Avtor/Author:

Mag. Aleksandra Boldin

CC licenca

Priznanje avtorstva-Nekomercialno-Brez predelav

Zgodovina v šoli št. 3-4/2016, letnik 24

ISSN 1318-1416

Izdal in založil: Zavod Republike Slovenije za šolstvo

Kraj in leto izdaje: Ljubljana, 2016

Spletna stran revije:

<https://www.zrss.si/strokovne-revije/zgodovina-v-soli/>

Mag. Aleksandra Boldin, Gimnazija Slovenske Konjice

VSESLOVENSKI KMEČKI UPOR 1515: ZBOROVANJE V KONJICAH – DELO Z ZGODOVINSKIMI VIRI

UVOD

Ob 500. obletnici vseslovenskega kmečkega upora smo v okviru obvezne širše teme Razvoj zgodovinskih dežel in Slovenci (v drugem letniku gimnazije) učni sklop Vseslovenski kmečki upor 1515 obravnavali multiperspektivno z vidika različnih zgodovinskih virov, splošnih zgodovinskih konceptov in razvijanja kompetenc, ki so predstavljene v nadaljevanju. V okviru učnega sklopa je načrtovan ožji učni problem: Vseslovenski kmečki upor 1515 – Zborovanje v Konjicah. V okviru tega je bil zasnovan delovni list, ki z izbranimi viri iz slovenske zgodovine (ob uporabi ustreznih didaktičnih pristopov pri obravnavi konkretnih primerov s poudarkom na lokalni zgodovini) vpliva na oblikovanje pozitivnega odnosa do slovenske narodne identitete ter ohranjanje spomina na zgodovinsko-kulturno dogajanje.

NAVEZAVA NA UČNI NAČRT (GIMNAZIJA)

Širša tema iz učnega načrta	Razvoj zgodovinskih dežel in Slovenci
UČNI SKLOP:	Gospodarski položaj kmečkega prebivalstva in kmečki upori
UČNI PROBLEM:	Vseslovenski kmečki upor 1515: Zborovanje v Konjicah
PRIČAKOVANI DOSEŽKI ZA VSEBINSKO ZNANJE (ZG. DOGODKI, POJAVI, PROCESI):	Dijaki/dijakinje: <ul style="list-style-type: none">• pojasnijo zgodovinske koncepte, ki se nanašajo na vzroke in posledice kmečkih uporov, razslojenost fevdalne družbe in legitimnost upora v njej, pomen upora za slovensko narodno identiteto;• analizirajo konkretne primere in pojasnijo položaj kmetov, ki je vplival na izbruh kmečkih uporov;• razložijo značilnosti vseslovenskega kmečkega upora in ga znajo primerjati s predhodnimi in kasnejšimi kmečkimi upori ter razmislijo, kdaj prenehajo in zakaj;• pojasnijo in ocenijo pomen kmečkih zahtev na zborovanju v Konjicah.
PRIČAKOVANI DOSEŽKI ZA PROCESNO ZNANJE (SPRETNOSTI, VEŠČINE, ZMOŽNOSTI):	Dijaki/dijakinje: <ul style="list-style-type: none">• interpretirajo zgodovinske vire in vseslovenski kmečki upor z več vidikov (multiperspektivizem);• analizirajo zemljevid s prikazom slovenskih zgodovinskih dežel in poteka slovenskega kmečkega upora 1515;• analizirajo izbrane zgodovinske vire in na temelju podatkov oblikujejo zaključke, argumente, razlage, mnenja, stališča;• napišejo povzetke, miselne vzorce ipd.;• razvijejo spretnost oblikovanja argumentov;• razvijejo socialne spretnosti (naloge rešijo v dvojicah, skupinska diskusija).
PRIČAKOVANI DOSEŽKI ZA ODNOSNO ZNANJE (VREDNOTE):	Dijaki/dijakinje: <ul style="list-style-type: none">• sklepajo, zakaj pomeni povezovanje razrednega boja s kmečkimi upori stereotip;• z obravnavo izbranih virov iz socialne slovenske zgodovine vplivamo na oblikovanje pozitivnega odnosa do slovenske narodne identitete;• analizirajo konkretne primere s poudarkom na lokalni zgodovini (zborovanje v Konjicah) in razmislijo, zakaj je pomembno ohranjati spomin na zgodovinsko-kulturno dogajanje.

KLJUČNE KOMPETENCE:	<ul style="list-style-type: none"> • sporazumevanje v maternem jeziku (pravilna uporaba zg. terminologije), • socialne in državljanske kompetence (kultura dialoga in argumentiranje), • kulturna zavest in izražanje (pozitiven odnos do ohranjanja spomina na zgodovinsko-kulturno dogajanje in igre vlog), • učenje učenja (spretnosti pri delu z zg. viri in samorefleksije), • kompetence v znanosti (vzročno-posledično mišljenje ter sklepanje z dokazi iz virov), • digitalna pismenost.
KLJUČNI KONCEPTI:	kmečki upori, razslojenost fevdalne družbe.
DIDAKTIČNI PRISTOPI:	Učnociiljni in procesno-razvojni pristop, kompetenčni pristop, učne oblike (delo v dvojicah), aktivne učne metode (delo z multiperspektivnimi pisnimi zgodovinskimi viri, skupna diskusija, zg. esej); avtentična učna oblika – igra vlog (aktivno sodelovanje na množični javni prireditvi – uprizoritev kmečkega upora ob 500. obletnici slovenskega kmečkega upora 1515 (Slovenske Konjice, 19. 4. 2015), medpredmetna povezava s sociologijo.
(SAMO)REFLEKSIJA UČITELJA:	Kaj mi je pri obravnavi kmečkih uporov z zg. viri uspelo? Kaj moram izboljšati? Ali zaradi dela z zg. viri bolj kvalitetno uresničujem učne cilje oz. pri dijaki dosegam globlje razumevanje?
(SAMO)REFLEKSIJA DIJAKA:	Ali zaradi učenja z zg. viri bolje razumem učno snov? Ali sem imel/-a težave in kako bi jih lahko odpravil/-a?

Potek učnega procesa:

Faza učnega procesa – uvajanje, obravnava nove učne snovi, preverjanje znanja.

Čas obravnave:

1 učna ura, domače delo (in avtentična oblika dela – igra vlog (aktivno sodelovanje na množični javni prireditvi – uprizoritev kmečkega upora ob 500. obletnici slovenskega kmečkega upora 1515, Slovenske Konjice, 19. 4. 2015)).

DEJAVNOSTI UČITELJICE	DEJAVNOSTI DIJAKOV
Ob delovnem listu poda dijakom navodila za delo v dvojicah; spremlja njihovo delo in daje pojasnila pri morebitnih nejasnostih. Pri skupnih nalogah vodi in usmerja diskusijo ter jih spodbuja h kritičnemu mišljenju in multiperspektivnosti.	Pri reševanju delovnih listov sodelujejo v dvojicah. Pri delu lahko uporabljajo tudi tablične računalnike. V diskusiji aktivno sodelujejo in kritično razmišljajo. Za domačo nalogo napišejo zgodovinski esej, v katerem poleg pridobljenega znanja pri pouku zgodovine vključijo tudi sociološki vidik ter svoj vidik – izkušnje sodelovanja v avtentični obliki spoznavanja srednjeveške oz. zgodnje novoveške družbe.
Izvede (samo)refleksijo.	Izpolnijo (samo)refleksijske vprašalnike.

OPIS IN UTEMELJITEV POTEKA AKTIVNOSTI

Pričakovani dosežki vključujejo vsebinska znanja, ki se nanašajo na vzroke in posledice kmečkih uporov s poudarkom na vseslovenskem kmečkem uporu 1515 in zborovanju v Konjicah. Ob tem dijaki razložijo razslojenost fevdalne družbe in legitimnost upora v njej ter pomen upora za slovensko narodno identiteto v kasnejših zgodovinskih obdobjih. Pri procesnih znanjih sta izpostavljena interpretacija zgodovinskih virov in multiperspektivizem. Naloge so dijaki reševali v dvojicah, sledila je skupna diskusija, kjer se je pri posameznih dijaki zelo izražala spretnost argumentiranja in razvijanja zgodovinskega načina mišljenja. Odnosno znanje so izgrajevali prek analize konkretnih primerov iz virov s pou-

darkom na lokalni zgodovini in ob tem razvijali pozitiven odnos do ohranjanja spomina na zgodovinsko-kulturno dogajanje v času kmečkih uporov. Pri tem je bila v diskusiji izražena multiperspektivnost pri upoštevanju različnih pogledov s stališča posameznih slojev fevdalne družbe. Reševanje nalog (delo v dvojicah), diskusija in pisanje zgodovinskega eseja so od dijakov zahtevali različne miselne procese: sklepanje, argumentiranje, utemeljevanje, primerjanje, poleg tega pa razvijanje ključnih kompetenc: sporazumevanje v maternem jeziku, ki so ga razvijali z ustrezno rabo zgodovinske terminologije, kar se je še posebej izražalo pri pisanju eseja. Socialne in državljanske kompetence so razvijali s kulturo dialoga v diskusiji in z argumentiranjem; kulturno zavest in izražanje pa s pozitivnim odnosom do ohranjanja spomina na zgodovinsko-kulturno dogajanje in tudi prek popularizacije zgodovinskih dogodkov (uprizoritev kmečkega upora). Kompetence v znanosti so dijaki razvijali prek vzročno-posledičnega mišljenja ter sklepanja z dokazi iz virov; učenje učenja z razvijanjem spretnosti pri delu z zgodovinskimi viri in s samorefleksijami, digitalna pismenost pa se je pri nekaterih dijakih bolj izražala z uporabo tablic in pametnih telefonov pri iskanju drugih virov in informacij na spletu.

Pri obravnavi zgoraj omenjenega učnega problema so dijaki aktivno sodelovali tudi v avtentičnih učnih oblikah (igre vlog), saj so igrali na množični javni prireditvi – uprizoritev kmečkega upora ob 500. obletnici slovenskega kmečkega upora 1515 (Slovenske Konjice, 19. 4. 2015). Omenjene aktivnosti so poleg načrtovanega učnega procesa pripomogle k poglobljenemu razumevanju širše teme, kar je bilo še posebej izraženo pri skupni diskusiji in individualnem delu – pisanju zgodovinskega eseja. Pri eseju so dijaki poleg zgodovinskega znanja in razmišljanja vključevali tudi sociološke poglede na obravnavano temo (medpredmetna povezava).

Dijaki so izpolnili tudi evalvacijski vprašalnik, ki njim in učitelju omogoča reflektiranje učnega dela in je spodbuda za vpeljavo morebitnih izboljšav. Morda bi bil obravnavani učni problem še celovitejši in kompleksnejši, če bi vključili še kakšno medpredmetno povezavo – npr. s slovenščino.

LITERATURA

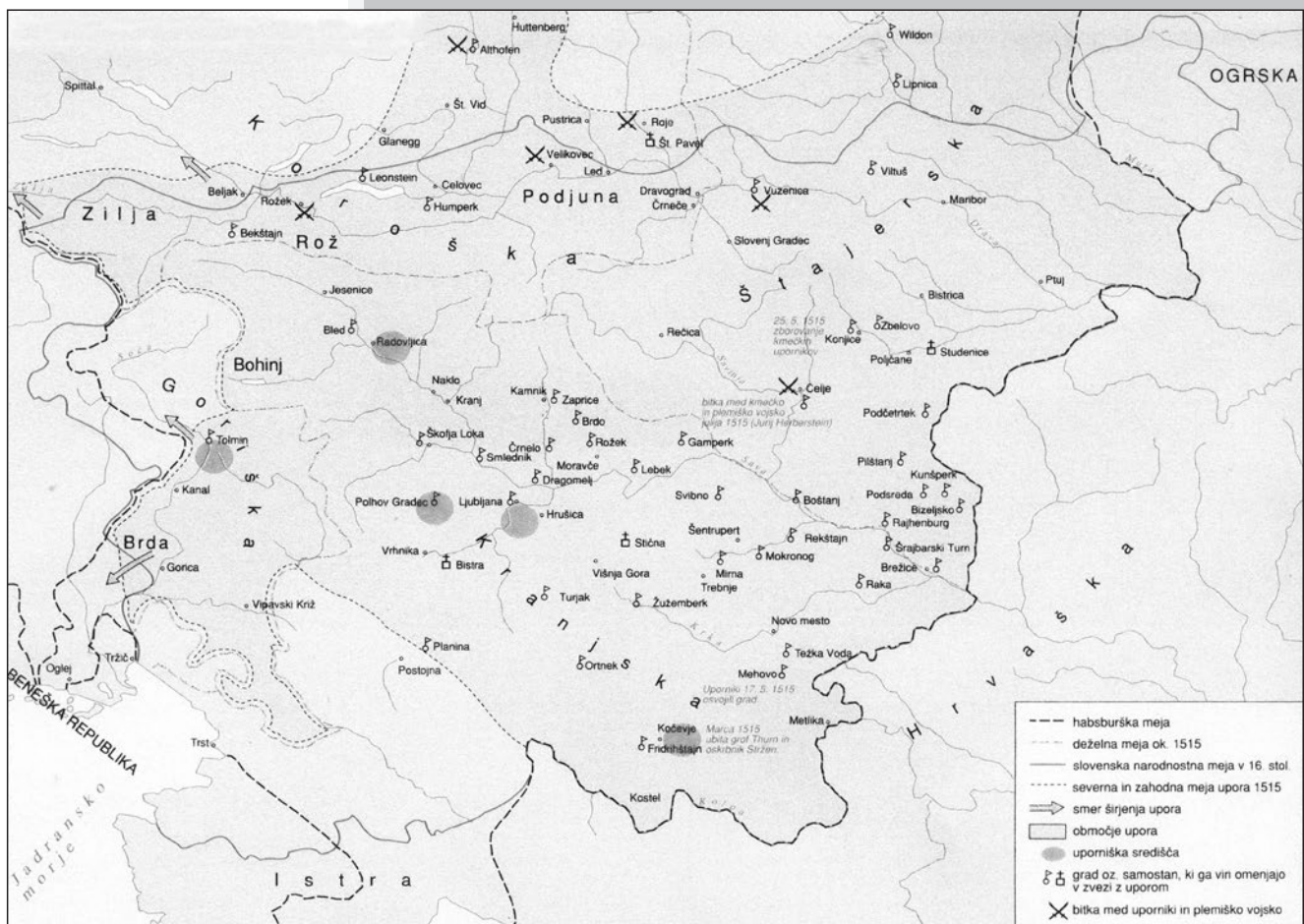
- Fugger, J., Birken, S. (1668). Spiegel der Ehren des Höchstlöblichen Kayser – und Königlichsten Erzhauses Österreich, Nürnberg 1668. Dostopno na: <http://digi.ub.uni-heidelberg.de/diglit/drwFugger1668> (dostop: 26. 11. 2015).
- Strmšek, P. (1918). O kmečkih vstajah v Studenicah. ČZN 14, str. 101.
- Grafenauer, B. (1939). Potek vseslovenskega kmečkega upora leta 1515 na Spodnjem Štajerskem. ČZN 34, str. 145–162.
- Grafenauer, B. (1962). Kmečki upori na Slovenskem. Ljubljana: DZS.
- Kos, M., Gestrin, F., Melik, V. (1969). Zgodovinska čitanka. Ljubljana: DZS.
- Koropec, J. (1972). Srednjeveško konjiško gospostvo. ČZN NV 8, str. 1–13.
- Valvasor, J. V. (1994, ponatis). Slava vojvodine Kranjske. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Koropec, J. (1996). Svetna zemljiška gospostva na Konjiškem do 1600. Konjiško, 850 let prazupnije. Slovenske Konjice, str. 98–164.
- Mlinarič, J. (1996). Žički kartuzijani in njihovi odnosi s Konjiškimi gospodi, s konjiško župnijo in konjiškimi tržani. Konjiško. 850 let prazupnije. Slovenske Konjice, str. 165–187.

DELOVNI LIST: VSESLOVENSKI KMEČKI UPOR 1515: ZBOROVANJE V KONJICAH – DELO Z ZGODOVINSKIMI VIRI

DEJAVNOSTI

Na delovnem listu so trije različni viri, ki se nanašajo na največji kmečki upor na Slovenskem. Analizirajte zgodovinske vire in odgovorite na vprašanja – naloge so razdeljene na delo v dvojicah, skupne naloge – diskusijo in individualno delo.

VIR 1:

Zemljevid slovenskega kmečkega upora 1515
(Šolski zgodovinski atlas (2002). Ljubljana: DZS, str. 26.)

VIR 2

SLOVENSKI KMEČKI UPOR 1515

Pritožbe kmetov na zboru v Konjicah

V letih 1514 in 1515 so se dvignili slovenski kmetje v boju za 'staro pravdo', to je proti novim posegom fevdalcev v ureditev zemljiškega gospodarstva, proti novim dajatvam in tlaki, kar je bilo s temi posegi povezano. Zahtevali so 'staro pravdo', to je stanje kot je bilo po starem. Povezali so se v kmečko zvezo, ki je zasegla kmalu Kranjsko, razširila pa se je potem tudi na spodnje Štajersko in Koroško. V mesecu maju leta 1515 se je zbralo vodstvo kmečke zveze v Konjicah. Svoje pritožbe so kmetje sestavili v 13 točkah spisa, naslovljenega na cesarja Maksimilijana. Spodnji sestavek je prevod iz takratne nemščine.

Presvetli cesar, najmilostlivejši gospod!

Mi ubogi ljudje, vsi in vsak med nami, pa tudi celokupna gmajna, ki smo sedaj vsi skupaj zbrani v Konjicah, in vsa zveza od Kranjske do Ptuja, dajemo vašemu cesarskemu veličanstvu na znanje, kakšna velika krivica in obremenitev nam je povsod od naših višjih storjena bila.

V prvo smo zelo obteženi zaradi raznovrstnih davkov, ki jih moramo plačevati že vrsto let, zaradi česar so nas povsem izčrpali in pognali v revščino. Na noben način ne verjamemo, da je ta veliki denar prišel v komoro Vašega veličanstva. Marsikateri davki so nam bili naloženi, glede katerih pa nismo nikdar videli pisma in naročila Vašega Veličanstva in o njem slišali. Vse povprek so nam bili naloženi. Zemljiški gospodje so nam večkrat dejali: le dajte davek, vnaprej ne boste nobenega nikdar več dali. Tako so nas spravili v dobrohotnost, kar pa noče imeti nobenega konca. Zato in zaradi drugih obremenitev, od njih storjenih, ki slede, smo bili vsi skupaj pognani v ta upor.

V drugo smo zelo težko in hudo prizadeti zaradi nezmogljive tlake. Stara pravda se hudo krši z nezmogljivo tlako. Pustili nas niso pri stari pravdi, temveč moramo opravljati vse delo v vinogradu, na polju, pri delu na obzidju in jarku, pri opravljanju stavbnega lesa in kuriva, in vse drugo delo, ki je potrebno, kolikokrat se nam zapove, ali pa nas rubijo ... »/.../ Ko smo pri jedi, nam pogosto ne puste toliko miru, da bi pojedli svojo jed, ampak nas poženo spet na delo. Zaradi tega bodo naše in Vašega cesarskega Veličanstva kmetije opustele zaradi zanemarjanja našega lastnega dela.«

V tretje smo mi, uboga gmajna marsikje s tem obteženi, da če eden od nas umre in ga smrt pobere, gospodje pridejo v hišo in vzamejo živino, žito, meso in kar najdejo. In če pusté take reči pri hiši, jih morajo dediči odkupiti z denarjem. Mnogo dedičev zaradi tega izgubi dediščino, ki jo potem zemljiški gospod odda drugim. S tem zapadejo nedorasli mali otroci večkrat v revščino in morajo služiti.

V četrto smo zelo prizadeti s kaznimi in sodnimi globami, ki se zvišujejo – včasih primejo kakega tatu ali čaravnico – pa jih izpuste za denar, vino, živino in drugo blago in ti delajo potem trojno škodo, ker so kaznovani za take in podobne postopke samo na mošnji.

V peto višajo nam večkrat mere pri dajatvah žita in vina, zlasti pri (vino)gorskem pravu. Tudi pri gorskem pfenigu nas pritiskajo v nasprotju s staro pravdo, enako pri dajatvi od vinskega pridelka, ki ga nočejo vzeti od stiskalnice, marveč hočejo pozneje (na dan sv. Martina) imeti čisto vino. Tudi duhovniki in njihovi hlapci pobirajo tako desetino, kakor je po starem nikoli ni bilo.

V šesto: Zelo močno nas obremenjujejo tudi nenavadne mitnine in skladiščna prava, ki so jih svojčas naznanili; milostno spremembo želimo od Vašega cesarskega Veličanstva tudi v tem, da so nam naložili pri mnogih vaseh in nekaterih cerkvah nenavadne nove mitnine, ki jih po starem ni bilo.

V sedmo: Na raznih krajih nas obtežujejo z nenavadnimi cestami (op. glede obvezne poti pri kmečkem trgovanju), ki jih po starem nikoli ni bilo in ki bi jih tudi radi naznanili. Prosimo Vaše cesarsko Veličanstvo za milostno spremembo.

V osmo smo marsikje oškodovani zaradi novca – obremenjujejo nas pri zamenjavi denarja. En krajcar namreč jemljejo le za tri pfenige, medtem ko ga jemljejo od naših sosedov za štiri pfenige.

V deveto nas revne ljudi zelo oškodujejo pri sejmarini. Po starem smo plačevali za sejmarino (marktrecht) dva pfeniga, sedaj pa moramo plačevati dva krajcarja.

V deseto nas obremenjujejo glede ribištva. Prepovedujejo ribariti v malih in velikih potokih, kar je bilo po starem dovoljeno. Kdor ujame perišče rakov, kar po starem nikdar ni bilo prepovedano, ga zapro in mu nalože globo. Sedaj ribarijo grajski hlapci in speljujejo vodo prek njiv, s čimer uničujejo potoke in zemljišče.

V enajsto nas zelo otežujejo glede lesovja v gozdovih, glede nekaterih travnikov in pašnikov. Ponekod so gospodje prepovedali izrabo pravic v gozdu, na travnikih in pašnikih. V tem prosimo za milostno spremembo, da nas pustite pri stari pravdi.

V dvanajsto smo mi revni ljudje tudi v tem obteženi, da če ob času tožimo gosposko, bodisi zaradi krivde ali drugega, nam ne odločijo, ne brez prava in ne po pravu. Iz tega vzraste nemir. Prosimo za milostno spremembo.

(Podložniki se v tej točki torej pritožujejo, da se njihove tožbe ne jemljejo v sodni postopek.)

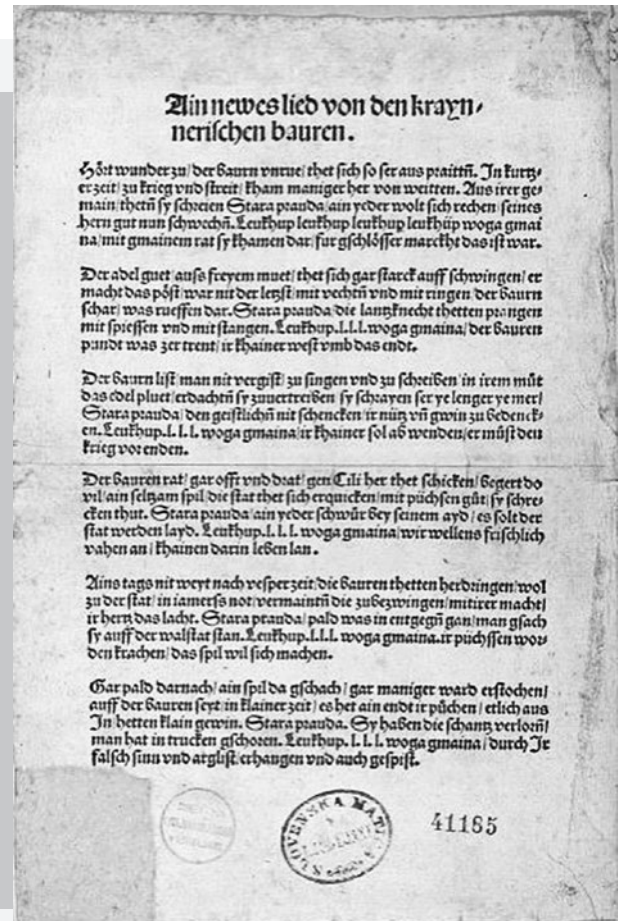
V zadnje so iz naše, v Konjicah zbrane gmajne, po nekolikokrat revni ljudje pred nas stopili in dejali, kako jim njihovi gospodje grozé po telesu in življenju, da jim bodo brž ko bo zveza razpuščena, njihova zemljišča odvzeli. Zategadelj je gmajna razburjena in bi zopet med njimi nastal upor. Če bi Vaše cesarsko Veličanstvo se temu ne protivilo, je bati, da se bo to upiranje razširilo še naprej.

V sklepu podložniki prosijo cesarja, naj ustreže njihovi prošnji in jih pusti pri stari pravdi, da bodo mogli obdelovati vinograde, polja in kmetije: »Mi hočemo biti, kar je prav in pravično, Vašemu cesarskemu Veličanstvu pokorni in na voljo s telesom in imetjem in se hočemo potruditi, da to (op. za kar so prosili) zaslužimo z vso podložnostjo pri Vašem cesarskem Veličanstvu kot pri našem najmilostljivejšemu gospodu in deželnem knezu.«

Podpis: Vašemu cesarskemu Veličanstvu podložna in pokorna celokupna gmajna, ki je sedaj skupaj zbrana na polju pri Konjicah.

(Povzeto po: Kos, M. (1969). Slovenski kmečki upor leta 1515. V: Zgodovinska čitanka za šesti razred. Ljubljana: DZS, str. 50–53.)

VIR 3:

*Letak s prvimi slovenskimi
tiskanimi besedami.*

(Hrani Narodna univerzitetna knjižnica Ljubljana.

Rokopisna zbirka in zbirka redkih tiskov.

Dostopno na: www.dlib.si (dostop: 12. 8. 2015).)

VPRAŠANJA – DELO V DVOJICAH:

- Analizirajte zemljevid in ugotovite, katere slovenske dežele je zajel kmečki upor 1515. Sklepajte, zakaj upor imenujemo vseslovenski kmečki upor. Zapišite, v katerih slovenskih deželah oz. pokrajinah upora ni bilo. S pomočjo znanja iz pouka zgodovine sklepajte zakaj. Ob zemljevidu ugotovite, kje so bila največja uporniška žarišča.
- Preberite vir 2 in ugotovite, za kakšno vrsto vira gre. Koliko točk – zahtev vsebuje vir in na kaj konkretno se te zahteve nanašajo?
- Sestavite seznam konkretnih pritožb upornikov in sklepajte o vzrokih za upor.
- Kje je bilo izvirno besedilo (vir 2) sestavljeno? Kdo je pisec (so pisci) izvirnega besedila? Na koga se pisec/pisci izvirnega besedila obrača/-jo? Zakaj se obračajo prav nanj?
- Ocenite, ali je pisna pritožba upornikov pomenila legitimno obliko komunikacije v fevdalni družbi. Kakšna je bila ob tem reakcija vladarja? Pojasnite.
- Kaj je razvidno iz sklepa (vir 2) glede odnosa upornikov do cesarja?
- Iz vira 3 (nemška žolnierska pesem) natančno izpišite dve značilni puntarski gesli in razložite njun pomen. Kje hranijo letak (navedite kraj in institucijo), na katerem lahko preberemo ti dve puntarski gesli? Zakaj ima ta letak za Slovence poseben pomen?

SKUPNE NALOGE – DISKUSIJA

Vprašanja:

- S pomočjo predhodnega znanja zgodovine o turških vpadih sklepajte o oborožitvi in organiziranosti upornih kmetov.
- Ob zgornjih virih in drugi literaturi razložite, kakšne so bile posledice vseslovenskega kmečkega upora in kako je potekalo kaznovanje kmetov. Kakšne so bile kazni? Čemu je služila kazen? Ali bi lahko nekatere izmed kazni imenovali tudi drakonske kazni? Zakaj?
- Razpravljajte, ali je vseslovenski kmečki upor pomenil izboljšanje položaja kmetov. Podajte argumente za in/ali proti.

NALOGA ZA GLOBJE RAZUMEVANJE TEME – INDIVIDUALNO DELO

Napiši zgodovinski esej – z argumenti potrdi ali ovzri trditev, da je kmečki upor pomenil žalitev vladarja in boga v razslojeni fevdalni družbi.